ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ JEAN MISCHO

της 6ης Μαΐου 1999 *

1. Η εταιρία Atlanta AG (στο εξής: αναιρεσείουσα) ζητεί την αναίρεση της αποφάσεως του Πρωτοδικείου που εκδόθηκε στην υπόθεση T-521/93 [1] και με την οποία το Πρωτοδικείο απέρριψε τη στηριζόμενη στο άρθρο 215 της Συνθήκης αγωγή αποζημιώσεως που είχε ασκήσει η εταιρία αυτή. Η αναιρεσείουσα προέβαλε ενώπιον του Πρωτοδικείου μια σειρά επιχειρημάτων βάσει των οποίων θεωρούσε ότι η Επιτροπή είχε υποχρέωση να της καταβάλει αποζημίωση για τη ζημία που της προκάλεσε η εφαρμογή του κανονισμού (ΕΟΚ) 404/93 του Συμβουλίου, της 13ης Φεβρουαρίου 1993, για την κοινή οργάνωση της αγοράς στον τομέα της μπανάνας [2].

2. Αφού το Πρωτοδικείο απέρριψε την αγωγή αυτή, η αναιρεσείουσα άσκησε αναίρεση στηριζόμενη σε έξι λόγους τους οποίους θα εξετάσω διαδοχικά.

Επί του λόγου αναιρέσεως που στηρίζεται στην απόφαση του οργάνου λύσεως των διαφορών του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου (ΠΟΕ)

3. Η αναιρεσείουσα ισχυρίζεται, για πρώτη φορά με το υπόμνημα απαντήσεως, ότι η κοινή οργάνωση αγορών στον τομέα της μπανάνας είναι παράνομη από την άποψη του κοινοτικού δικαίου, για τον λόγο ότι το όργανο λύσεως των διαφορών του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου (ΠΟΕ) διαπίστωσε, με την απόφασή του της 25ης Σεπτεμβρίου 1997, ότι ο κανονισμός 404/93 ήταν κατά μεγάλο μέρος ασύμβατος προς τους κανόνες του ΠΟΕ.

4. Η απόφαση αυτή, που δεσμεύει την Κοινότητα, συνεπάγεται ότι η Κοινότητα έπρεπε να αναστείλει την εφαρμογή της κοινής οργάνωσης των αγορών. Επιπλέον, συνιστά νέο γεγονός, βάσει του οποίου το Δικαστήριο πρέπει να αναιρέσει την αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση και να παραπέμψει την υπόθεση ενώπιον του Πρωτοδικείου.

5. Όσον αφορά τη φερόμενη υποχρέωση της Κοινότητας να αναστείλει άμεσα την εφαρμογή του κανονισμού 404/93, η αναιρεσείουσα δεν την επαναλαμβάνει με τα αιτήματα του υπομνήματός της απαντήσεως, όπου περιορίζεται να υπενθυμίσει τα αιτήματα της αιτήσεως αναιρέσεως με την οποία ζητεί την αναίρεση της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως και την παραπομπή της υποθέσεως ενώπιον του Πρωτοδικείου.

6. Συνάγω συνεπώς από αυτό ότι η αναιρεσείουσα δεν θέλησε να διατυπώσει με το

* Γλώσσα του πρωτοτύπου: η γαλλική.

1 — Απόφαση της 11ης Δεκεμβρίου 1996, Atlanta κ.λπ. κατά Ευρωπαϊκής Κοινότητας (Συλλογή 1996, σ. II-1707, στο εξής: αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση).

2 — ΕΕ L 47, σ. 1.

υπόμνημα απαντήσεως νέα αίτηση για να ζητήσει από το Δικαστήριο την αναστολή της εφαρμογής του κανονισμού 404/93. Εξάλλου, διατυπούμενη στο πλαίσιο αγωγής αποζημιώσεως, μια τέτοια αίτηση θα ήταν προδήλως απαράδεκτη.

7. Ως προς το αίτημα της αναιρεσείουσας περί αναιρέσεως της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως λόγω της αποφάσεως του ΠΟΕ, πρέπει να υπενθυμιστεί, καταρχάς, ότι το αίτημα αυτό υποβλήθηκε στο πλαίσιο αιτήσεως αναιρέσεως.

8. Σύμφωνα με το άρθρο 168Α της Συνθήκης ΕΚ (νυν άρθρο 225 ΕΚ), οι αιτήσεις αναιρέσεως περιορίζονται σε νομικά ζητήματα. Συγκεκριμένα, πρόκειται συνεπώς να εξεταστεί αν το Πρωτοδικείο παραβίασε ή όχι το κοινοτικό δίκαιο μη λαμβάνοντας υπόψη τον δεσμευτικό χαρακτήρα των κανόνων του ΠΟΕ, όπως τους ερμήνευσε η απόφαση του ΠΟΕ της 25ης Σεπτεμβρίου 1997.

9. Δεδομένου ότι η απόφαση αυτή ελήφθη μετά την αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση, δεν μπορεί προφανώς να προσαφθεί στη δεύτερη ότι δεν έλαβε υπόψη την πρώτη.

10. Ωστόσο, η εν λόγω απόφαση θα μπορούσε, μολονότι ελήφθη μετά την αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση, να αποτελέσει πρόσθετο επιχείρημα προς στήριξη ήδη προβληθέντος λόγου, ο οποίος στηρίζεται στο ότι κακώς το Πρωτοδικείο αρνήθηκε να δεχθεί παράβαση των κανόνων του ΠΟΕ εκ μέρους της Κοινότητας.

11. Προς τούτο όμως, ένας τέτοιος λόγος θα έπρεπε να είχε προβληθεί από την αναιρεσείουσα με το δικόγραφο της αιτήσεως αναιρέσεως, πράγμα το οποίο δεν συνέβη.

12. Τίποτα όμως δεν εμπόδιζε την αναιρεσείουσα να αμφισβητήσει, με την αίτηση αναιρέσεως, το συμπέρασμα του Πρωτοδικείου ότι η Atlanta δεν μπορούσε, κατ' ουδένα τρόπο, να στηριχθεί στις διατάξεις της Γενικής Συμφωνίας περί Δασμών και Εμπορίου (στο εξής: GATT).

13. Η αναιρεσείουσα θα μπορούσε, μεταξύ άλλων, να ισχυριστεί, όπως εξέθεσε το Συμβούλιο κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, ότι η αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση θα έπρεπε να λάβει υπόψη τις συνέπειες της αντικαταστάσεως της GATT από τη συμφωνία ΠΟΕ, ιδίως την ενίσχυση των διατάξεων περί λύσεως των διαφορών.

14. Επομένως, από όποια σκοπιά και αν εξεταστεί, η απόφαση του ΠΟΕ είναι παντελώς αλυσιτελής όσον αφορά την εκτίμηση στην οποία πρέπει να προβεί το Δικαστήριο σχετικά με το βάσιμο της αιτήσεως αναιρέσεως.

15. Ομοίως, η αναιρεσείουσα δεν μπορεί να επικαλείται το άρθρο 42 του Κανονισμού Διαδικασίας του Δικαστηρίου που προβλέ-

πει ότι απαγορεύεται η προβολή νέων ισχυρισμών κατά τη διάρκεια της δίκης, εκτός αν στηρίζονται σε νομικά και πραγματικά στοιχεία που ανέκυψαν κατά τη διαδικασία.

16. Η δυνατότητα αυτή πρέπει να ερμηνεύεται περιοριστικά, καθόσον πρόκειται για εξαίρεση από την απαγόρευση προβολής νέων ισχυρισμών. Συνεπώς, η δυνατότητα αυτή δεν μπορεί να προβληθεί παρά μόνον όταν ο ενδιαφερόμενος διάδικος δεν μπόρεσε να προβάλει τον ισχυρισμό αυτό νωρίτερα, λόγω του ότι συνδέεται με ένα νέο νομικό και πραγματικό στοιχείο.

17. A contrario, δεν μπορεί να επιτραπεί σε διάδικο να λάβει ως πρόφαση ένα νέο περιστατικό για να προβάλει, σε μεταγενέστερο στάδιο της διαδικασίας, έναν ισχυρισμό που κάλλιστα θα μπορούσε να τον είχε προβάλει προηγουμένως.

18. Είδαμε όμως ανωτέρω ότι η αναιρεσείουσα θα μπορούσε να προβάλει κατ' αναίρεση μια επιχειρηματολογία αντλούμενη από τον δεσμευτικό χαρακτήρα των διατάξεων της GATT, την οποία διαδέχθηκε η συμφωνία ΠΟΕ.

19. Η αναιρεσείουσα τονίζει ωστόσο ότι δεν στηρίζεται σε ενδεχόμενη παράβαση των ουσιωδών διατάξεων της GATT ή του ΠΟΕ. Συγκεκριμένα, ο προβαλλόμενος ισχυρισμός είναι πολύ πιο περιορισμένος και διαφορετικής φύσεως. Στηρίζεται στον δεσμευτικό για την Κοινότητα χαρακτήρα μιας αποφάσεως του οργάνου λύσεως των διαφορών του ΠΟΕ. Η εκ μέρους της Κοινότητας παραβίαση του δικαίου στηρίζεται συνεπώς στο γεγονός της εφαρμογής στην αναιρεσείουσα μιας ρυθμίσεως παρά τον δεσμευτικό χαρακτήρα που έχει για την Κοινότητα η απόφαση του οργάνου λύσεως των διαφορών του ΠΟΕ.

20. Πρέπει ωστόσο να παρατηρηθεί ότι το δεσμευτικό αποτέλεσμα της αποφάσεως απορρέει αναγκαστικά από το ότι η Κοινότητα δεσμεύεται από τη συμφωνία ΠΟΕ στο σύνολό της. Το αποτέλεσμα αυτό συνδέεται αναπόσπαστα με το προβαλλόμενο ασύμβατο της συμπεριφοράς της Κοινότητας προς τις διατάξεις του ΠΟΕ. Το ότι πρόκειται για διατάξεις που αφορούν τη λύση των διαφορών και όχι για διατάξεις ουσίας είναι συναφώς αδιάφορο, τούτο δε τοσούτω μάλλον που η απόφαση του οργάνου λύσεως των διαφορών απορρέει από την εφαρμογή των εν λόγω διατάξεων ουσίας.

21. Είναι συνεπώς αναμφισβήτητο ότι με τον ισχυρισμό αυτό η αναιρεσείουσα προσάπτει στην αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση ότι δεν έλαβε υπόψη το δεσμευτικό αποτέλεσμα της συμφωνίας ΠΟΕ, η οποία διαδέχθηκε τη συμφωνία GATT. Όπως όμως έχω ήδη τονίσει, η αναιρεσείουσα θα έπρεπε να περιλάβει τον ισχυρισμό αυτό στην αίτηση αναιρέσεως και να βάλει κατά του συμπεράσματος του Πρωτοδικείου ότι αυτή δεν μπορούσε να επικαλεστεί τις διατάξεις της GATT.

22. Από τα προεκτεθέντα προκύπτει ότι αυτός ο λόγος αναιρέσεως είναι απαράδεκτος.

23. Επικουρικώς, επισημαίνω εν παρόδω ότι ο λόγος θα ήταν εν πάση περιπτώσει αβάσιμος. Συγκεκριμένα, η αναιρεσείουσα δεν μπορούσε να στηριχθεί λυσιτελώς στο ασύμβατο του κανονισμού 404/93 προς τη συμφωνία ΠΟΕ για να αμφισβητήσει τη συλλογιστική του Πρωτοδικείου. Το Πρωτοδικείο, αναφερόμενο στην απόφαση του Δικαστηρίου [3] σχετικά με την προσφυγή ακυρώσεως που άσκησε η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας κατά του ίδιου κανονισμού, έκρινε ότι η αναιρεσείουσα δεν μπορούσε να προβάλει ενδεχόμενη παράβαση της GATT. Επομένως, δεν χρειαζόταν να καθορίσει αν υφίστατο εν προκειμένω τέτοια παράβαση και δεν αποφάνθηκε επί του θέματος.

24. Επιπλέον, ακόμη και αν έπρεπε, πράγμα που δεν συμβαίνει, να ακολουθηθεί η ερμηνεία της αναιρεσείουσας και να γίνει δεκτό ότι ο λόγος που αφορά τη μη τήρηση της αποφάσεως της 25ης Σεπτεμβρίου 1997 δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι συνίσταται στην πραγματικότητα στην προβολή του ασυμβάτου του κανονισμού 404/93 προς τη συμφωνία ΠΟΕ και δεν θα μπορούσε να προβληθεί πριν από την απόφαση του οργάνου λύσεως των διαφορών, η υπόθεση της αναιρεσείουσας δεν θα είχε προωθηθεί από το στοιχείο αυτό.

25. Συγκεκριμένα, θα έπρεπε στην περίπτωση αυτή να καθοριστεί αν η απόφαση αυτή μπορεί να αποτελέσει τη βάση μιας τέτοιας ευθύνης. Από τη νομολογία του Δικαστηρίου [4] προκύπτει ότι, για να θεμελιωθεί η ευθύνη της Κοινότητας, ο κανόνας του οποίου προβάλλεται η παράβαση πρέπει να αφορά την προστασία της καταστάσεως των ιδιωτών. Θα ετίθετο συνεπώς το ερώτημα αν η απόφαση αυτή μπορεί να παράσχει στους ιδιώτες την προστασία που απαιτεί η αναιρεσείουσα.

26. Το ζήτημα αυτό πρέπει να εξεταστεί, λαμβανομένων υπόψη των χαρακτηριστικών του συστήματος λύσεως των διαφορών του ΠΟΕ, χωρίς να χρειάζεται να αποφασιστεί αν πρέπει να επεκταθεί στη συμφωνία ΠΟΕ η νομολογία του Δικαστηρίου που αφορά τη δυνατότητα επικλήσεως των διατάξεων της GATT.

27. Από τις διατάξεις της συμφωνίας σχετικά με το σύστημα λύσεως των διαφορών του ΠΟΕ προκύπτει όμως σαφώς ότι μια απόφαση του δευτεροβάθμιου δικαιοδοτικού οργάνου δεν επιβάλλει στο μέρος του οποίου η νομοθεσία θεωρήθηκε αντίθετη προς τις διατάξεις του ΠΟΕ να την τροποποιήσει άμεσα.

28. Συγκεκριμένα, το άρθρο 21, παράγραφος 3, της εν λόγω συμφωνίας ορίζει ρητώς ότι ο διάδικος μέλος του ΠΟΕ διαθέτει «εύλογο χρονικό διάστημα» για την υλοποίηση της αποφάσεως του δευτεροβάθμιου δικαιοδοτικού οργάνου. Στην περίπτωση που μας απασχολεί, το διάστημα αυτό καθορίστηκε στους 15 μήνες, περίοδο κατά την οποία οι κανόνες του ΠΟΕ ουδόλως συνεπώς εμποδίζουν τη διατήρηση σε ισχύ της κοινής οργανώσεως των αγορών. Κατά μείζονα λόγο, δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι επιβάλλουν οποιαδήποτε υποχρέωση απο-

3 — Απόφαση της 5ης Οκτωβρίου 1994, C-280/93, Γερμανία κατά Συμβουλίου (Συλλογή 1994, σ. I-4973).

4 — Βλ., για παράδειγμα, απόφαση της 2ας Δεκεμβρίου 1971, 5/71, Zuckerfabrik Schöppenstedt κατά Συμβουλίου (Συλλογή τόμος 1969-1971, σ. 527).

ζημιώσεως για την εφαρμογή της ρυθμίσεως αυτής.

29. Δυνάμει του άρθρου 22 της συμφωνίας περί της λύσεως των διαφορών, η διατήρηση της επίδικης ρυθμίσεως ήταν εξάλλου δυνατή για μακρότερη περίοδο, αν οι διάδικοι στο πλαίσιο της λύσεως των διαφορών συνήπταν συμφωνία περί αντισταθμιστικών ανταλλαγμάτων. Ελλείψει τέτοιας συμφωνίας, δεν αποκλείεται εξάλλου η διατήρηση αυτή, αλλά μπορεί να δικαιολογήσει μέτρα αντιποίνων εκ μέρους του καταγγέλλοντος.

30. Επιβάλλεται συναφώς η διαπίστωση ότι τα δικαιώματα που μια απόφαση του δευτεροβάθμιου δικαιοδοτικού οργάνου θα απένεμε στους ιδιώτες είναι πολύ μικρότερης εκτάσεως από αυτή που επιχειρεί να προσδώσει στα εν λόγω δικαιώματα η αναιρεσείουσα.

31. Αντιθέτως, για παράδειγμα, προς μια δικαστική απόφαση διαπιστώνουσα παράβαση, μια τέτοια απόφαση συνεπάγεται αποκλειστικά υποχρέωση επανορθώσεως της παρανομίας για το μέλλον, εξαρτώμενη από ορισμένες προϋποθέσεις.

32. Από αυτό προκύπτει, στη συγκεκριμένη περίπτωση, ότι η αναιρεσείουσα δεν μπορεί να στηριχθεί ούτε στις διατάξεις της συμφωνίας περί της λύσεως των διαφορών ούτε και σε απόφαση του δευτεροβάθμιου δικαιοδοτικού οργάνου, για να προβάλει υποχρέωση της Κοινότητας προς αποζημίωση για την εφαρμογή της επίμαχης ρυθμίσεως.

Επί του λόγου αναιρέσεως που αφορά την ευθύνη λόγω νόμιμης νομοθετικής πράξεως

33. Η αναιρεσείουσα φρονεί ότι κακώς το Πρωτοδικείο απέρριψε ως εκπρόθεσμο τον ισχυρισμό που στηρίζεται στην ευθύνη λόγω νόμιμης νομοθετικής πράξεως.

34. Η αναιρεσείουσα τονίζει, πρώτον, ότι είχε ήδη εκθέσει τη θέση αυτή με την αγωγή της, προβάλλοντας την ύπαρξη σοβαρής και ειδικής ζημίας της (Sonderopfer). Συνεπώς, δεν πρόκειται για νέο ισχυρισμό και το Πρωτοδικείο θα έπρεπε να τον εξετάσει.

35. Επιβάλλεται ωστόσο η διαπίστωση ότι οι αναφορές που κάνει με την αγωγή της η αναιρεσείουσα στην «ειδική και σοβαρή ζημία» εντάσσονται σε πλαίσιο διαφορετικό από εκείνο της ευθύνης λόγω νόμιμης νομοθετικής πράξεως. Έτσι, η έννοια προβάλλεται για να στηριχθεί το παραδεκτό της προσφυγής ακυρώσεως που άσκησε η αναιρεσείουσα κατά του κανονισμού 404/93 και για να στηριχθεί η θέση περί παραβιάσεως της αρχής της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης, της αναλογικότητας ή ακόμη περί προσβολής του δικαιώματος ιδιοκτησίας.

36. Η έννοια της «ειδικής και σοβαρής ζημίας» δεν εμφαίνεται συνεπώς στην αγωγή παρά μόνο στο πλαίσιο της υπάρξεως παράνομης πράξεως.

37. Τούτο προκύπτει κατά ιδιαίτερα σαφή τρόπο στο σημείο 372 της αγωγής, για το οποίο κάνουν λόγο η αναιρεσείουσα και η Γαλλική Κυβέρνηση. Όπως τονίζει η Γαλλική Κυβέρνηση, πρόκειται για το μοναδικό χωρίο της αγωγής που αφορά την ευθύνη της Κοινότητας και περιέχει αναφορά στην έννοια της «Sonderopfer» και το οποίο εντάσσεται σε ένα τμήμα που τιτλοφορείται «κατάφωρη παραβίαση του δικαίου» στο κεφάλαιο που αφορά την «παράνομη συμπεριφορά του Συμβουλίου και της Επιτροπής». Επιπλέον, στο τμήμα αυτό η αναιρεσείουσα τονίζει τον παράνομο χαρακτήρα της προκληθείσας ζημίας, λόγω του ότι είναι ειδική και σοβαρή, και όχι τη δυνατότητα να μπορεί από τη ζημία αυτή να στοιχειοθετηθεί ευθύνη λόγω νόμιμης πράξεως.

38. Η αναιρεσείουσα υποστηρίζει, επιπλέον, ότι η θέση της δεν μπορεί να θεωρηθεί «νέος ισχυρισμός» υπό την έννοια της απαγόρευσης που απορρέει από το άρθρο 48, παράγραφος 2, του Κανονισμού Διαδικασίας του Πρωτοδικείου και από το άρθρο 42, παράγραφος 2, του Κανονισμού Διαδικασίας του Δικαστηρίου, αλλά μπορεί το πολύ να θεωρηθεί νέο επιχείρημα προς στήριξη ενός ήδη προβληθέντος ισχυρισμού, το οποίο συνεπώς είναι παραδεκτό.

39. Ωστόσο, ορθώς η Γαλλική Κυβέρνηση υπενθυμίζει τη νομολογία του Δικαστηρίου, σύμφωνα με την οποία η απαγόρευση νέων ισχυρισμών εφαρμόζεται στην περίπτωση προβολής, στο πλαίσιο αγωγής αποζημιώσεως, της μη αναφερομένης στην αγωγή παραβάσεως εκ μέρους κοινοτικής πράξεως ενός υπέρτερου κανόνα δικαίου [5].

5 — Απόφαση της 11ης Μαρτίου 1987, 279/84, 280/84, 285/84 και 286/84, Rau κ.λπ. (Συλλογή 1987, σ. 1069, σκέψεις 37 και 38).

40. Εν προκειμένω όμως η αναιρεσείουσα δεν περιορίζεται στο να προβάλει ένα διαφορετικό λόγο περί ελλείψεως νομιμότητας, αλλά εγκαταλείπει κάθε αναφορά στην έννοια της ελλείψεως νομιμότητας για να επιχειρήσει να θεμελιώσει ευθύνη επί νομίμου πράξεως.

41. Δεδομένου ότι το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι η προβολή διαφορετικού λόγου περί ελλείψεως νομιμότητας εμπίπτει ήδη στην απαγόρευση των νέων ισχυρισμών, είναι σαφές, a fortiori, ότι η απαγόρευση αυτή έχει εφαρμογή επί επιχειρηματολογίας που τροποποιεί τη βάση της προβαλλομένης ευθύνης, εγκαταλείποντας κάθε αναφορά σε ενδεχόμενη έλλειψη νομιμότητας.

42. Η αναιρεσείουσα ισχυρίζεται ωστόσο ότι η ευθύνη λόγω νόμιμης πράξεως και η ευθύνη που απορρέει από παράνομη πράξη είναι τόσο όμοιες ώστε δεν μπορεί να γίνει λόγος για νέο ισχυρισμό στο πλαίσιο αυτό.

43. Συγκεκριμένα, τα δύο επιχειρήματα επιδιώκουν τον ίδιο σκοπό, ήτοι την αποκατάσταση της ζημίας, βασίζονται στα ίδια πραγματικά περιστατικά και στηρίζονται στο ίδιο άρθρο της Συνθήκης, ήτοι το άρθρο 215 (νυν άρθρο 288 ΕΚ).

44. Θεωρώ ωστόσο ότι οι ομοιότητες αυτές είναι τόσο γενικές ώστε δεν μπορεί να συναχθεί το συμπέρασμα ότι πρόκειται για ένα και τον αυτό ισχυρισμό.

45. Αντιθέτως, μου φαίνεται ότι πιο καθοριστικές είναι οι διαφορές μεταξύ των δύο θέσεων. Όπως τονίζει η Επιτροπή, και αντίθετα προς τους ισχυρισμούς της αναιρεσείουσας, τα δύο αυτά είδη ευθύνης στηρίζονται σε ουσιωδώς διαφορετικούς λόγους.

46. Η ευθύνη λόγω παράνομης πράξεως απορρέει από τρία στοιχεία: την έλλειψη νομιμότητας, τη ζημία και τον αιτιώδη σύνδεσμο μεταξύ των δύο. Αν η ζημία απορρέει από παράνομη πράξη, δεν χρειάζεται να έχει ειδικό και σοβαρό χαρακτήρα.

47. Αντιθέτως, η ευθύνη λόγω νόμιμης πράξεως στηρίζεται αποκλειστικά στο γεγονός ότι η πράξη προκάλεσε ειδική ζημία. Ελλείψει παράνομης πράξεως, τη βάση της ευθύνης συνιστούν τα χαρακτηριστικά της ζημίας.

48. Όπως υποστηρίζει η Επιτροπή, οι δύο αυτές έννοιες της ευθύνης αλληλοαποκλείονται, αντί να αλληλοσυμπληρώνονται όπως ισχυρίζεται η αναιρεσείουσα.

49. Θα προσέθετα ότι, όπως εξάλλου παρατήρησε το Συμβούλιο, από τα δικόγραφά της προκύπτει ότι η αναιρεσείουσα δεν αντιλαμβάνεται κατά τόσο ευρύ τρόπο την έννοια του ισχυρισμού. Έτσι, η ίδια χαρακτηρίζει, ορθώς, ως αυτοτελείς ισχυρισμούς τις διάφορες αρχές των οποίων προβάλλει την παραβίαση.

50. Αν όμως εφάρμοζε με λογική συνέπεια τα κριτήρια τα οποία προβάλλει στο πλαίσιο της ευθύνης λόγω παράνομης πράξεως, έπρεπε να περιγράφει όλες αυτές τις αρχές ως συνιστώσες, το πολύ, απλά επιχειρήματα προς στήριξη του ίδιου ισχυρισμού.

51. Ομοίως, δεν με έχουν πείσει τα επιχειρήματα που η αναιρεσείουσα προσπαθεί να αντλήσει από μια τελολογική ερμηνεία της απαγορεύσεως των νέων ισχυρισμών που περιέχεται στον Κανονισμό Διαδικασίας.

52. Η αναιρεσείουσα φρονεί, συγκεκριμένα, ότι η διάταξη αυτή έχει ως σκοπό να αποφευχθεί, αφενός, η δυνατότητα καταστρατηγήσεως των διαδικαστικών προθεσμιών και, αφετέρου, η δυνατότητα διακύβευσης των δικαιωμάτων ενός διαδίκου. Εν προκειμένω όμως καμία προθεσμία δεν καταστρατηγήθηκε, καθόσον η αναιρεσείουσα θα μπορούσε μάλιστα να ασκήσει νέα αγωγή με βάση την ευθύνη λόγω νόμιμης πράξεως. Το να της επιτραπεί να προβάλει τον ισχυρισμό αυτό στο πλαίσιο της εκκρεμούς διαδικασίας είναι συνεπώς όχι μόνο δυνατόν, αλλά και επιθυμητό από την άποψη της οικονομίας της διαδικασίας.

53. Επιπλέον, ουδόλως θα επηρεαζόταν η κατάσταση των αναιρεσιβλήτων.

54. Η επιχειρηματολογία αυτή ισοδυναμεί με δικαιολόγηση της προβολής ισχυρισμού κατά το στάδιο του υπομνήματος απαντήσεως για τον λόγο ότι υπάρχει ακόμη το υπόμνημα

ανταπαντήσεως και η επ' ακροατηρίου συζήτηση για να συζητηθεί ο εν λόγω ισχυρισμός. Παραγνωρίζει έτσι το γεγονός ότι ο σκοπός των διατάξεων αυτών του Κανονισμού Διαδικασίας είναι ακριβώς η παροχή στον καθού της δυνατότητας να λάβει θέση ήδη με το υπόμνημα αντικρούσεως επί του συνόλου των ισχυρισμών που προβάλλονται κατ' αυτού.

55. Επιπλέον, η προτεινόμενη ερμηνεία προσκρούει στο γεγονός ότι το γράμμα του Κανονισμού Διαδικασίας αποκλείει σαφώς την προβολή νέων ισχυρισμών υπό περιστάσεις όπως οι προκείμενες. Η αναιρεσείουσα επιδιώκει συνεπώς να προβάλει μια ερμηνεία contra legem.

56. Από τα προεκτεθέντα προκύπτει ότι ορθώς το Πρωτοδικείο απέρριψε ως εκπρόθεσμο τον ισχυρισμό που στηρίζεται σε ευθύνη λόγω νόμιμης πράξεως. Δεν χρειάζεται συνεπώς να εξεταστούν τα διάφορα επιχειρήματα που προβάλλονται σε σχέση με την ουσία του ισχυρισμού αυτού.

Επί του λόγου αναιρέσεως που αφορά προσβολή των δικαιωμάτων άμυνας

57. Η υποστηριζόμενη εν προκειμένω από την αναιρεσείουσα θέση αποδεικνύει ότι, όπως αυτή δεν διακρίνει μεταξύ ευθύνης λόγω παράνομης πράξεως και ευθύνης άνευ πταίσματος, ομοίως δεν λαμβάνει υπόψη τη διαφορά της φύσεως μεταξύ μιας κανονιστικής και μιας ατομικής πράξεως.

58. Η αναιρεσείουσα προσάπτει συγκεκριμένα στο Πρωτοδικείο ότι κακώς θεώρησε ότι το δικαίωμα ακροάσεως στο πλαίσιο διοικητικής διαδικασίας αφορώσας ένα συγκεκριμένο πρόσωπο δεν μπορεί να μεταφερθεί στο πλαίσιο νομοθετικής διαδικασίας που καταλήγει στη λήψη γενικών μέτρων.

59. Η αναιρεσείουσα φρονεί αντιθέτως ότι τα διαδικαστικά δικαιώματα που διαθέτει ένας ιδιώτης για να αμυνθεί κατά προσβολής ουδέποτε μπορούν να αποτελούν συνάρτηση της μορφής που λαμβάνει η προσβολή αυτή και ότι η αρχή αυτή καθιερώνεται από το άρθρο 173, τέταρτο εδάφιο, της Συνθήκης.

60. Η αναιρεσείουσα προσθέτει ότι το Πρωτοδικείο παρουσίασε την άποψή του υπό μορφή αναπόδεικτων προτάσεων και συνεπώς δεν αιτιολόγησε την απόφασή του.

61. Η θέση της αναιρεσείουσας δεν μπορεί να με πείσει.

62. Συγκεκριμένα, το άρθρο 173 της Συνθήκης ΕΚ (νυν, κατόπιν τροποποιήσεως, άρθρο 230 ΕΚ), τέταρτο εδάφιο, το οποίο παραθέτει ως έρεισμα της επιχειρηματολο-

γίας της, δεν μπορεί να στηρίξει την επιχειρηματολογία αυτή. Η εν λόγω διάταξη καθιερώνει την αρχή ότι ένας ιδιώτης δεν μπορεί να ασκήσει προσφυγή ακυρώσεως παρά μόνο κατά πράξεως η οποία τον αφορά άμεσα και ατομικά.

63. Δεν μπορεί από αυτό να συναχθεί λογικά, όπως πράττει η αναιρεσείουσα, ότι οι απαιτήσεις των δικαιωμάτων άμυνας είναι ίδιες στο πλαίσιο τέτοιων πράξεων όσο και στο πλαίσιο κανονιστικών πράξεων.

64. Τα νομολογιακά παραδείγματα που παραθέτει η αναιρεσείουσα, και τα οποία αφορούν ιδίως τα μέτρα αντιντάμπινγκ, δεν είναι περισσότερο πειστικά. Συγκεκριμένα, πρόκειται σε όλες τις περιπτώσεις για πράξεις οι οποίες θεωρήθηκαν από το Δικαστήριο ως αφορώσες άμεσα και ατομικά τους ιδιώτες προσφεύγοντες. Οι τελευταίοι αυτοί ήσαν συνεπώς σε θέση να προσβάλουν τις εν λόγω πράξεις και να προβάλουν ιδίως τα δικαιώματα άμυνας.

65. Η ανάγκη προστασίας των δικαιωμάτων άμυνας οφειλόταν στον τρόπο κατά τον οποίο οι προσφεύγουσες επιχειρήσεις θίγονταν από τις επίδικες πράξεις. Η έννοια των δικαιωμάτων άμυνας δεν έχει συνεπώς νόημα παρά μόνον όταν θίγεται άμεσα η ατομική κατάσταση μιας επιχειρήσεως.

66. Αντιθέτως, όταν μια επιχείρηση θίγεται από κανονιστική πράξη, όπως και όλοι οι επιχειρηματίες που εμπίπτουν σε μία κατηγορία, αλλάζει η φύση της σχέσεως μεταξύ της ατομικής καταστάσεώς της και της επίδικης πράξεως. Η προσβολή των δικαιωμάτων της δεν έχει πλέον ατομικό χαρακτήρα ούτως ώστε να μπορεί να θεωρηθεί η επιχείρηση ως η καθής στο πλαίσιο διοικητικής διαδικασίας, τυγχάνουσα υπό την ιδιότητα αυτή των δικαιωμάτων άμυνας.

67. Με τη διάταξη όμως της 21ης Ιουνίου 1993 (υπόθεση C-280/93, η οποία κατέστη η υπόθεση T-521/93) [6], το Δικαστήριο απέρριψε την προσφυγή ακυρώσεως που άσκησαν οι ενάγοντες κατά του κανονισμού 404/93, με το αιτιολογικό ότι η πράξη αυτή δεν τους αφορούσε άμεσα και ατομικά.

68. Επομένως, δεν εδικαιούντο να προβάλουν τα δικαιώματα άμυνας για να ζητήσουν να διατυπώσουν παρατηρήσεις κατά την έκδοση του κανονισμού 404/93.

69. Ορθώς συνεπώς το Πρωτοδικείο έκρινε ότι, «στο πλαίσιο διαδικασίας εκδόσεως διοικητικής πράξεως, βασιζομένης σε άρθρο της Συνθήκης, οι μόνες υποχρεώσεις διαβουλεύσεως που υπέχει ο κοινοτικός νομοθέτης είναι εκείνες που επιβάλλει το σχετικό άρθρο».

70. Πρέπει κατά συνέπεια να απορριφθεί επίσης ο λόγος αυτός.

6 — Μη δημοσιευθείσα στη Συλλογή.

Επί του λόγου αναιρέσεως που αφορά παραβίαση των αρχών της απαγόρευσης των διακρίσεων και της ελεύθερης ασκήσεως οικονομικής δραστηριότητας

71. Η αναιρεσείουσα υποστηρίζει ότι το Πρωτοδικείο θα έπρεπε να καταλήξει στο συμπέρασμα ότι, μολονότι ο κανονισμός 404/93 ήταν, κατά την έκφραση της αναιρεσείουσας, έγκυρος in abstracto, η εφαρμογή του κανονισμού στη συγκεκριμένη κατάστασή της ήταν ωστόσο παράνομη, καθόσον παραβίαζε τις αρχές της απαγορεύσεως των διακρίσεων και της ελεύθερης ασκήσεως οικονομικής δραστηριότητας.

72. Έχει ενδιαφέρον να τοποθετηθεί η παρούσα θέση στην εξέλιξη της σκέψης της αναιρεσείουσας. Η αναιρεσείουσα στήριξε την αγωγή της ενώπιον του Πρωτοδικείου σε επιχειρηματολογία βασιζόμενη στην έλλειψη νομιμότητας της προσβαλλομένης πράξεως. Κατόπιν των αντιθέτου περιεχομένου αποφάσεων του Δικαστηρίου, η αναιρεσείουσα στηρίχθηκε στο στάδιο του υπομνήματος απαντήσεως σε ευθύνη λόγω νόμιμης πράξεως. Μετά την εκ μέρους του Πρωτοδικείου διαπίστωση του εκπροθέσμου του ισχυρισμού αυτού, και χωρίς να παραιτηθεί από την εν λόγω προσέγγιση, η αναιρεσείουσα συνδυάζει τώρα τις δύο θέσεις, δεχόμενη το κύρος του κανονισμού 404/93 αφηρημένως, αμφισβητώντας ταυτοχρόνως το κύρος αυτό στο επίπεδο της συγκεκριμένης εφαρμογής του.

73. Τείνω συνεπώς να θεωρήσω ότι δικαίως η Επιτροπή αναφέρει ότι «η επιχειρηματολογία που η αναιρεσείουσα αναπτύσσει με την αίτηση αναιρέσεως (...) καταδεικνύει ότι η θέση αυτή αποτελεί νομικό κατασκεύασμα το οποίο καθορίζεται αποκλειστικά από το αντικείμενο της αγωγής και είναι απολύτως φανταστικό».

74. Εν πάση περιπτώσει, ορθώς το Συμβούλιο ισχυρίζεται ότι η ανωτέρω εκτεθείσα επιχειρηματολογία ισοδυναμεί στην πράξη με προβολή ευθύνης άνευ πταίσματος της Επιτροπής. Συγκεκριμένα, σε αμφότερες τις περιπτώσεις, θα επρόκειτο για μια νόμιμη κανονιστική πράξη η οποία θα έπρεπε ωστόσο να συνεπάγεται υποχρέωση αποζημιώσεως. Η υποχρέωση αυτή θα απέρρεε, στην πρώτη περίπτωση, ευθέως από τον ειδικό και σοβαρό χαρακτήρα της ζημίας και, στην άλλη περίπτωση, θα απέρρεε εμμέσως, καθόσον ο ειδικός και σοβαρός χαρακτήρας της ζημίας θα είχε ως συνέπεια ότι η εφαρμογή του κανονισμού 404/93 επί της αναιρεσείουσας θα ήταν παράνομη και θα συνεπαγόταν συνεπώς την ευθύνη του νομοθέτη.

75. Ωστόσο, δεν συμμερίζομαι την άποψη του Συμβουλίου ότι η διαπίστωση αυτή και μόνον επιτρέπει να θεωρηθεί ο ισχυρισμός ως πανομοιότυπος με τον προηγούμενο και συνεπώς απαράδεκτος. Πρέπει συγκεκριμένα να εξεταστεί αν ο ισχυρισμός αυτός, μολονότι οδηγεί στο ίδιο αποτέλεσμα με τον προηγούμενο ισχυρισμό, στηρίζεται σε διαφορετική βάση και είναι συνεπώς παραδεκτός για τον λόγο αυτό.

76. Το θεωρητικό έρεισμα της ενδιαφέρουσας θέσεως της αναιρεσείουσας βρίσκεται σε μια κατά δύο στάδια αντίληψη της προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων.

77. Πρόκειται, καταρχάς, να καθοριστεί αν οι διατάξεις μιας κανονιστικής πράξεως είναι συμβατές, γενικώς και αφηρημένως, προς τα θεμελιώδη δικαιώματα. Σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως, θα πρέπει να

εξεταστεί αν η συγκεκριμένη και ατομική εφαρμογή των επίδικων διατάξεων στη συγκεκριμένη και ατομική κατάσταση στην οποία τελεί ένας ιδιώτης διάδικος είναι συμβατή προς τα θεμελιώδη δικαιώματα του εν λόγω διαδίκου.

78. Όπως τονίζει η Επιτροπή, είναι ακριβές ότι μπορεί να θεωρηθεί ότι η προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων λειτουργεί σε δύο επίπεδα.

79. Συγκεκριμένα, τα θεμελιώδη δικαιώματα επιβάλλονται, καταρχάς, στον νομοθέτη κατά την έκδοση της κανονιστικής πράξεως. Επιβάλλονται εν συνεχεία στις αρχές που είναι επιφορτισμένες με την εφαρμογή του κανονισμού.

80. Ακόμη και αν οι διατάξεις του κανονισμού αυτού είναι συμβατές προς τα θεμελιώδη δικαιώματα, μπορεί επίσης να συμβεί οι ατομικές πράξεις εφαρμογής που εκδίδουν οι αρμόδιες για την εκτέλεσή του αρχές να είναι αντίθετες προς τα θεμελιώδη δικαιώματα. Ο ιδιώτης πρέπει να στραφεί κατά των πράξεων αυτών προκειμένου να διαπιστωθεί η ακυρότητά τους.

81. Η ακυρότητα των πράξεων αυτών ουδεμία επίπτωση θα έχει στις διατάξεις του κανονισμού. Πράγματι, το κύρος των κανονιστικών διατάξεων θα επηρεαστεί μόνον αν η προσβολή των θεμελιωδών δικαιωμάτων που απορρέει από τις πράξεις εκτελέσεως αποτελεί την άμεση και αναγκαία συνέπεια των διατάξεων αυτών. Σε τέτοια όμως περίπτωση δεν θα ήταν δυνατό να διαπιστωθεί εκ των προτέρων το συμβατό των εν λόγω διατάξεων προς τα θεμελιώδη δικαιώματα.

82. Συγκεκριμένα, είναι αδιανόητο ένας κανονισμός, έγκυρος in abstracto, να μην είναι έγκυρος όταν εφαρμόζεται σε συγκεκριμένη περίπτωση.

83. Η εκ μέρους του Δικαστηρίου διαπίστωση του συμβατού ενός κανονισμού προς συγκεκριμένο υπέρτερο κανόνα δεν πραγματοποιείται σε τέτοιο βαθμό αφαιρέσεως ώστε ο εν λόγω κανονισμός θα μπορούσε κατά το στάδιο της εφαρμογής του να συνεπάγεται παράβαση του ίδιου κανόνα. Συγκεκριμένα, αν τούτο συνέβαινε, ποια θα ήταν η σημασία της διαπιστώσεως του Δικαστηρίου, της οποίας ο βαθμός αφαιρέσεως θα ήταν τέτοιος ώστε στην πραγματικότητα θα ήταν παντελώς κενή περιεχομένου.

84. Τέλειο παράδειγμα των ανωτέρω αποτελούν οι αρχές που επικαλείται εν προκειμένω η αναιρεσείουσα. Όσον αφορά, για παράδειγμα, την αρχή της απαγορεύσεως των διακρίσεων, το Δικαστήριο διαπίστωσε ότι ο κανονισμός 404/93 δεν παραβίαζε την εν λόγω αρχή.

85. Αν οι λέξεις πρέπει να έχουν ένα νόημα, η διαπίστωση αυτή, όσο αφηρημένη και αν είναι, σημαίνει ότι δεν υπάρχει περίπτωση στην οποία οι διατάξεις του κανονισμού 404/93 παραβιάζουν την εν λόγω αρχή. Πώς συνεπώς ένας προσφεύγων, όποια και αν είναι τα χαρακτηριστικά της ατομικής καταστάσεώς του, θα μπορούσε να υποστη-

ρίξει ότι όταν εφαρμόζονται σ' αυτόν, ανεξάρτητα από οποιαδήποτε ενδεχομένως παράνομη πράξη εκτελέσεως, οι διατάξεις του κανονισμού παραβιάζουν την αρχή της απαγορεύσεως των διακρίσεων; Αν υφίστατο μια τέτοια κατάσταση, το Δικαστήριο απλώς δεν θα μπορούσε να διαπιστώσει το συμβατό του κανονισμού προς την εν λόγω αρχή.

86. Το αυτό συμβαίνει όσον αφορά την αρχή της ελεύθερης ασκήσεως οικονομικής δραστηριότητας.

87. Ορθώς επομένως το Πρωτοδικείο, στηριζόμενο στη νομολογία του Δικαστηρίου σχετικά με τον κανονισμό 404/93, απέρριψε τους λόγους που αφορούν τις δύο εξεταθείσες αρχές.

88. Πρέπει συνεπώς να απορριφθεί και αυτός ο λόγος αναιρέσεως.

Επί του λόγου αναιρέσεως που αφορά παραβίαση της αρχής της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης.

89. Από την επιχειρηματολογία της αναιρεσείουσας που αφορά παραβίαση της αρχής της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης προκύπτει μια ερμηνεία της αρχής αυτής η οποία δεν αντιστοιχεί με εκείνη που συνάγεται από τη νομολογία του Δικαστηρίου.

90. Η αναιρεσείουσα εμμένει, συγκεκριμένα, στις ιδιομορφίες της καταστάσεώς της για να στηρίξει δικαιολογημένη εμπιστοσύνη όσον αφορά την εφαρμογή μεταβατικού συστήματος βάσει του οποίου θα αποφεύγονταν οι ολέθριες συνέπειες της θέσεως σε ισχύ του κανονισμού 404/93. Προβάλλει ειδικότερα το μέγεθος των απειλουμένων επενδύσεών της, την αδυναμία εξευρέσεως εναλλακτικών πηγών εφοδιασμού και την ανάγκη τηρήσεως συμβάσεων ναυσιπλοΐας.

91. Όλοι αυτοί οι λόγοι είναι ωστόσο αλυσιτελείς στο πλαίσιο αυτό. Συγκεκριμένα, από τη νομολογία προκύπτει σαφώς ότι δεν είναι τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της καταστάσεως του επιχειρηματία που συνεπάγονται την εφαρμογή της αρχής της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης, αλλά αποκλειστικά η συμπεριφορά της αρχής. Επειδή η φύση της συμπεριφοράς αυτής ήταν τέτοια ώστε να δημιουργηθεί στους επιχειρηματίες προσδοκία σχετικά με μέτρα δυνάμενα να ληφθούν από την εν λόγω αρχή, γι' αυτό οι επιχειρηματίες μπορούν να απαιτήσουν να προστατευθεί αυτή η δικαιολογημένη εμπιστοσύνη.

92. Εν προκειμένω όμως η αναιρεσείουσα δεν προβάλλει, ούτε μπορεί εξάλλου να προβάλει, καμία ένδειξη μιας τέτοιας συμπεριφοράς του νομοθέτη. Αντιθέτως, το ίδιο το κείμενο του πρωτοκόλλου «μπανάνες», που προσαρτάται στη σύμβαση εφαρμογής σχετικά με τη σύνδεση των υπερποντίων χωρών και εδαφών με την Κοινότητα και αποτελεί αναπόσπαστο τμήμα της Συνθήκης, επιβεβαιώνει τη μεταβατική φύση του. Επιπλέον, οι επιχειρηματίες ουδέποτε μπορούσαν να έχουν αμφιβολίες ως προς το ότι η ολοκλήρωση της εσωτερικής αγοράς θα συνεπαγόταν το πέρας των διαφορετικών

ανάλογα με τα κράτη μέλη καθεστώτων εισαγωγής μπανανών.

93. Επομένως, ορθώς το Πρωτοδικείο απέρριψε το επιχείρημα της αναιρεσείουσας που στηρίζεται στην παραβίαση της αρχής της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης, υπενθυμίζοντας την πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, σύμφωνα με την οποία «ούτε μπορεί ένας επιχειρηματίας να επικαλεστεί κεκτημένο δικαίωμα ή, έστω, δικαιολογημένη εμπιστοσύνη στη διατήρηση μιας υφισταμένης καταστάσεως η οποία μπορεί να τροποποιηθεί δι' αποφάσεως των κοινοτικών οργάνων στο πλαίσιο της εξουσίας εκτιμήσεώς τους (...)» [7].

94. Από τα προεκτεθέντα προκύπτει ότι παρέλκει η ανάλυση της επιχειρηματολογίας της αναιρεσείουσας ότι το Πρωτοδικείο ερμήνευσε περιοριστικά τις προϋποθέσεις εφαρμογής της αρχής, απαιτώντας να έχει δώσει ο νομοθέτης «συγκεκριμένες διαβεβαιώσεις» αντί να έχει απλώς δημιουργήσει «βάσιμες ελπίδες».

95. Εν πάση περιπτώσει, όπως είδαμε ανωτέρω, η αναιρεσείουσα δεν προβάλλει κανένα στοιχείο από το οποίο να μπορεί να συναχθεί η ύπαρξη συμπεριφοράς του νομοθέτη εμπίπτουσα σε μια οποιαδήποτε από τις εκφράσεις αυτές.

7 — Βλ. προπαρατεθείσα απόφαση Γερμανία κατά Συμβουλίου, σκέψη 80.

Επί του λόγου αναιρέσεως που αφορά τη φερόμενη ως παράνομη μεταβίβαση της νομοθετικής εξουσίας από το Συμβούλιο στην Επιτροπή

96. Η αναιρεσείουσα υποστηρίζει ότι το Συμβούλιο έπρεπε να ορίσει το ίδιο, με τον κανονισμό 404/93, την έννοια του επιχειρηματία. Συγκεκριμένα, η έννοια αυτή αποτελεί ένα από τα ουσιώδη στοιχεία της κοινής οργανώσεως των αγορών της μπανάνας που δημιούργησε ο εν λόγω κανονισμός και δεν θα μπορούσε να θεωρηθεί απλός λεπτομερής κανόνας εφαρμογής του οποίου τον ορισμό μπορούσε το Συμβούλιο να μεταβιβάσει στην Επιτροπή.

97. Επιπλέον, το Πρωτοδικείο, μη κάνοντας την παραμικρή νύξη γι' αυτόν τον αυτοτελή ισχυρισμό, δεν τήρησε την υποχρέωσή του να αιτιολογήσει την απόρριψη του ισχυρισμού.

98. Οι «ισχυρισμοί που αφορούν παράβαση των διατάξεων περί νομοθετικής διαδικασίας» εξετάστηκαν από το Πρωτοδικείο στις σκέψεις 77 και 78 της αναιρεσιβαλλομένης αποφάσεως, αφού περιγράφηκαν ως εξής στην πρώτη περίοδο της σκέψεως 75:

«Όσον αφορά τον ισχυρισμό που αφορά παράβαση των διατάξεων περί νομοθετικής διαδικασίας, οι ενάγουσες ισχυρίζονται κατ' ουσίαν ότι το Συμβούλιο προσέβαλε το δικαίωμα πρωτοβουλίας της Επιτροπής και ότι θα έπρεπε να είχε πραγματοποιηθεί νέα διαβούλευση με το Κοινοβούλιο μετά την τροποποίηση της αρχικής προτάσεως της Επιτροπής».

99. Επιβάλλεται η διαπίστωση ότι, έστω και αν η περιγραφή αυτή συνοδεύεται από τον προσδιορισμό «κατ' ουσίαν», δεν περιέχει καμία αναφορά στον ισχυρισμό που προέβαλε η αναιρεσείουσα.

100. Όσον αφορά την εκ μέρους του Πρωτοδικείου ανάλυση του ισχυρισμού αυτού, το Πρωτοδικείο αναφέρεται αποκλειστικά, με τη σκέψη 77 της αποφάσεώς του, στην προπαρατεθείσα απόφαση Γερμανία κατά Συμβουλίου, σκέψεις 27 έως και 43. Οι σκέψεις αυτές όμως αφορούν τρία ζητήματα. Προσβολή του δικαιώματος πρωτοβουλίας της Επιτροπής, έλλειψη αιτιολογίας και απουσία νέας διαβουλεύσεως με το Κοινοβούλιο.

101. Δεν υπάρχει αντιθέτως καμία αναφορά στον ισχυρισμό που αφορά παράνομη μεταβίβαση της εξουσίας από το Συμβούλιο στην Επιτροπή, πράγμα το οποίο είναι φυσικό, καθόσον ο ισχυρισμός δεν φαίνεται να προβλήθηκε ενώπιον του Δικαστηρίου από τη Γερμανική Κυβέρνηση.

102. Αντίθετα όμως προς τη Γαλλική Κυβέρνηση, θεωρώ ότι το Πρωτοδικείο δεν μπορούσε να θεωρήσει ότι οι ενάγουσες είχαν αποσύρει τον ισχυρισμό αυτό. Συγκεκριμένα, στο πλαίσιο των παρατηρήσεων που κατέθεσαν στις 16 Ιανουαρίου 1996, κατόπιν αιτήσεως του Πρωτοδικείου, όσον αφορά τις συνέπειες που η απόφαση Atlanta Fruchthandelsgesellschaft κ.λπ. [8] επρόκειτο να έχει για την εκκρεμή διαδικασία και στις οποίες αναφέρεται η Γαλλική Κυβέρνηση, οι ενάγουσες διευκρίνισαν ότι ενέμεναν στο σύνολο των ισχυρισμών τους. Προσέθεσαν βεβαίως ότι επρόκειτο «να συνεννοηθούν» όσον αφορά τέσσερις από αυτούς. Τούτο συνεπάγεται επίσης, a contrario, τη διατήρηση των λοιπών ισχυρισμών.

103. Θεωρώ συνεπώς ότι κακώς το Πρωτοδικείο δεν έλαβε θέση επί του ισχυρισμού που αφορά παράνομη μεταβίβαση εξουσίας από το Συμβούλιο στην Επιτροπή. Πρέπει επομένως να αναιρεθεί η αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση καθόσον αφορά την Atlanta, δεδομένου ότι είναι η μόνη από τις ενάγουσες που άσκησε αναίρεση.

104. Η δικογραφία είναι ωστόσο αρκούντως πλήρης, όσον αφορά τον ισχυρισμό αυτό, ώστε να μπορεί το Δικαστήριο να αποφανθεί. Παρέλκει συνεπώς η παραπομπή της υποθέσεως ενώπιον του Πρωτοδικείου.

105. Από την εξέταση του κανονισμού 404/93 προκύπτουν ορισμένα στοιχεία, τα οποία προβάλλει η Γαλλική Κυβέρνηση, ικανά να επιφέρουν επαρκείς διευκρινίσεις όσον αφορά την έννοια του επιχειρηματία κατά τον εν λόγω κανονισμό. Πρέπει εξάλλου να τονιστεί ότι ο όρος αυτός είναι σε τρέχουσα χρήση στο πλαίσιο των κοινών οργανώσεων των αγορών. Κατά συνέπεια, το Συμβούλιο δεν χρειαζόταν να δώσει γενικό ορισμό της εννοίας αυτής.

106. Έτσι, το άρθρο 19, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, του κανονισμού 404/93 διευκρινίζει ότι οι επιχειρηματίες αυτοί πρέπει να «είναι εγκατεστημένοι στην Κοι-

8 — Απόφαση της 9ης Νοεμβρίου 1995, C-466/93 (Συλλογή 1995, σ. I-3799).

νότητα» και πρέπει να έχουν «ασχοληθεί, για δικό τους λογαριασμό, με την εμπορία μιας ελάχιστης ποσότητας μπανανών των παραπάνω προελεύσεων, η οποία θα καθοριστεί».

107. Οι εν λόγω προελεύσεις απορρέουν, μεταξύ άλλων, από τη δέκατη τρίτη αιτιολογική σκέψη του κανονισμού 404/93, η οποία διευκρινίζει ότι «για τη διαχείριση της δασμολογικής ποσόστωσης πρέπει να γίνεται διάκριση μεταξύ, αφενός, των επιχειρηματιών που έχουν ήδη θέσει σε εμπορία μπανάνες τρίτων χωρών και μη παραδοσιακές μπανάνες ΑΚΕ και, αφετέρου, των επιχειρηματιών που έχουν ήδη εμπορευθεί μπανάνες κοινοτικής παραγωγής και μη παραδοσιακές μπανάνες ΑΚΕ, συγχρόνως δε να κρατείται μια ποσότητα για τους νέους επιχειρηματίες που ανέλαβαν πρόσφατα εμπορική δραστηριότητα ή πρόκειται να αναλάβουν εμπορική δραστηριότητα στον τομέα αυτό».

108. Το άρθρο 15, παράγραφος 5, του κανονισμού 404/93, ως ίσχυε κατά τον χρόνο ασκήσεως της αγωγής, ορίζει την έννοια της «εμπορίας» ως σημαίνουσα τη διάθεση του προϊόντος στην αγορά, αποκλειομένου του σταδίου κατά το οποίο το προϊόν τίθεται στη διάθεση του τελικού καταναλωτή.

109. Τέλος, από τη δέκατη πέμπτη αιτιολογική σκέψη του κανονισμού προκύπτει ότι, «κατά τον καθορισμό των συμπληρωματικών κριτηρίων που πρέπει να πληρούν οι επιχειρηματίες, η Επιτροπή καθοδηγείται από την αρχή ότι τα πιστοποιητικά πρέπει να χορηγούνται σε φυσικά ή νομικά πρόσωπα που έχουν αναλάβει τον εμπορικό κίνδυνο της εμπορίας μπανανών και από την ανάγκη να αποφευχθεί η διατάραξη των συνήθων εμπορικών σχέσεων μεταξύ των ατόμων που συμμετέχουν στο κύκλωμα της εμπορίας».

110. Το Συμβούλιο εκπλήρωσε συνεπώς τις υποχρεώσεις του ως νομοθέτη, δεδομένου ότι όρισε τα ουσιώδη στοιχεία των ρυθμιστέων θεμάτων, όπως του επέβαλλε η νομολογία [9]. Το μόνο που έπραξε ήταν να απονείμει στην Επιτροπή τις αρμοδιότητες εκτελέσεως των κανόνων που θέσπισε, σύμφωνα με το άρθρο 145 της Συνθήκης ΕΚ (νυν άρθρο 202 ΕΚ).

111. Πρέπει συνεπώς να συναχθεί το συμπέρασμα ότι ούτε στον λόγο αυτό μπορεί να στηριχθεί η αγωγή της αναιρεσείουσας.

Επί των λοιπών προϋποθέσεων της εξωσυμβατικής ευθύνης της Κοινότητας

112. Η αναιρεσείουσα προσάπτει στο Πρωτοδικείο ότι, μεταξύ των προϋποθέσεων της ευθύνης λόγω παράνομης πράξεως, δεν εξέτασε παρά μόνον εκείνη που αφορά την έλλειψη νομιμότητας της πράξεως, μολονότι επληρούντο οι λοιπές προϋποθέσεις.

9 — Βλ., για παράδειγμα, απόφαση της 17ης Δεκεμβρίου 1970, 25/70, Köster και Berodt (Συλλογή τόμος 1969-1971, σ. 617, σκέψη 6).

113. Όπως ορθώς υπενθύμισε το Πρωτοδικείο, αποτελεί πάγια νομολογία ότι η θεμελίωση της εξωσυμβατικής ευθύνης της Κοινότητας προϋποθέτει ότι συντρέχουν τρεις προϋποθέσεις, ήτοι η παράνομη συμπεριφορά, το υποστατό της ζημίας και ο αιτιώδης σύνδεσμος μεταξύ των δύο.

114. Το Πρωτοδικείο, αφού διαπίστωσε την έλλειψη της πρώτης προϋποθέσεως, δεν χρειαζόταν να εξετάσει τις υπόλοιπες.

Επί των πραγματικών στοιχείων που προβάλλει η αναιρεσείουσα

115. Η αναιρεσείουσα περιγράφει με κάποια εμμονή ορισμένα πραγματικά στοιχεία τα οποία φρονεί ότι αποτελούν ιδιάζοντα στοιχεία της καταστάσεώς της. Χωρίς να αντλεί από αυτά τυπικά ένα λόγο αναιρέσεως, φαίνεται ωστόσο να προσάπτει στο Πρωτοδικείο ότι δεν έλαβε υπόψη τα στοιχεία αυτά.

116. Πρέπει συναφώς να διευκρινιστεί ότι, αντίθετα προς τους ισχυρισμούς της αναιρεσείουσας, τα στοιχεία αυτά δεν είναι αναμφισβήτητα. Συγκεκριμένα, η Γαλλική Κυβέρνηση αμφισβητεί κατηγορηματικά τόσο το υποστατό της ζημίας όσο και τον ειδικό χαρακτήρα της σε σχέση με τις ενώπιον του Πρωτοδικείου ενάγουσες, συγκρινόμενες με όλους τους λοιπούς εισαγωγείς μπανανών «τρίτων χωρών», ή ακόμη τον αιτιώδη σύνδεσμο με την έκδοση του κανονισμού 404/93.

117. Επιπλέον, τα εν λόγω επιχειρήματα είναι αλυσιτελή. Συγκεκριμένα, όποιος και αν είναι ο σοβαρός και ειδικός χαρακτήρας της προβαλλομένης ζημίας, δεν μπορεί βάσει αυτού να ξεπεραστεί το εμπόδιο του απαραδέκτου στο οποίο προσέκρουσε η θέση αυτή της αναιρεσείουσας.

118. Για τους ανωτέρω εκτεθέντες λόγους, ομοίως δεν μπορεί, με τα επιχειρήματα αυτά, να τεθεί εκ νέου υπό αμφισβήτηση η νομιμότητα της εφαρμογής του κανονισμού 404/93.

119. Θα προσθέσω ότι το προβαλλόμενο από την αναιρεσείουσα γεγονός ότι δεν πραγματοποιήθηκε η αλληλοδιείσδυση των αγορών που θέλησε ο νομοθέτης δεν είναι αυτό καθαυτό ικανό να θέσει εκ νέου εν αμφιβόλω το κύρος του κανονισμού 404/93, ελλείψει πρόδηλης πλάνης εκτιμήσεως εκ μέρους του νομοθέτη. Εφόσον τα μέτρα που έλαβε ο νομοθέτης δεν αποτελούν αποτέλεσμα πρόδηλης πλάνης εκτιμήσεως, το γεγονός ότι δεν επετεύχθη το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα δεν επηρεάζει το κύρος τους.

120. Τέλος, πρέπει να σημειωθεί ότι η αναιρεσείουσα φρονεί ότι ένα τμήμα της αγοράς είναι κλειστό γι' αυτήν λόγω της υπάρξεως μακροπρόθεσμων συμβάσεων παραδόσεως. Ούτε το επιχείρημα αυτό μπορεί να επηρεάσει το κύρος του κανονισμού 404/93, αλλά, αντιθέτως, μπορεί να θεωρηθεί μάλλον ότι εμπίπτει στην εφαρμογή των κανόνων ανταγωνισμού της Συνθήκης, πράγμα του οποίου μπορεί εξάλλου να υποτεθεί ότι η αναιρεσείουσα έχει συνείδηση.

Πρόταση

121. Κατόπιν των προεκτεθέντων, προτείνω στο Δικαστήριο να αποφασίσει ως εξής:

— αναιρεί την απόφαση του Πρωτοδικείου της 11ης Δεκεμβρίου 1996, Τ-521/93, Atlanta κ.λπ. κατά Ευρωπαϊκής Κοινότητας, καθόσον με αυτή απορρίφθηκε η αγωγή της Atlanta AG·

— απορρίπτει την αγωγή αποζημιώσεως που άσκησε η Atlanta AG κατά της Ευρωπαϊκής Κοινότητας·

— καταδικάζει την Atlanta AG στα δικαστικά έξοδα.